

الیاس گھمن

محمد ایاس گھمن 25 اگست 1961ء نوں گوجرانوالہ دی تحصیل وزیر آباد دے اک پنڈ چک ستیہ وچ چوہدری سردار خاں گھمن دے گھر پیدا ہوئے۔ میٹرک گورنمنٹ ہائی سکول سوہدرہ توں 1977ء وچ پاس کیتا تے بی ایس سی ایس گورنمنٹ کالج لاہور وچ داخل ہوئے۔ داؤد کالج آف انجینئرنگ اینڈ ٹیکنالوجی کراچی توں 1985ء وچ بی ای ایگریکلچر وکس انجینئرنگ پاس کر کے واپڑا وچ اسسٹنٹ ڈائریکٹر ہو گئے۔ کراچی وچ تعلیم دے دوران اوہناں دے من وچ پنجابی زبان تے ادب نال محبت دے دیوے روشن ہوئے۔ اوہتھوں دور سائے ”سحر“ تے ”سوہنی دھرتی“ شروع کیتے۔

ملازمت دے نال نال گھمن علمی ادبی تے تحقیقی سرگرمیاں وی جاری رکھ رہے نیں۔ ادہ مہینہ وار روپل دے اعزازی چیف ایڈیٹر نیں۔ بالال لئی پہلا پنجابی رسالہ ”میدھی“ وی اوہناں دی ادارت وچ ای چھپ رہیا اے۔ ادہ پنجابی سائنس بورڈ دے بانی چیئرمین وی نیں۔ حال وچ ای اوہناں نے طباعت دے شعبے وچ پنجابی کمپیوٹرنوں متعارف کرایا اے۔ گھمن اک اُچے کہانی کار نیں تے اوہناں دیاں کہانیاں ادبی رسالیاں وچ چھپدیاں رہندیاں نیں، جہڑیاں پنجاب دے وسیب دا بہترین نمونہ ہوندیاں نیں۔ ہُن تیکر اوہناں دیاں کئی کتاباں شائع ہو چکیاں نیں۔ جیناں وچ بھگوان شکاری، ریڈار، سائنس (ڈھلی) حساب (بالال لئی)، جنور باتاں (لوک کہانیاں)، پرائیونڈ (ناولٹ)، گھروانی (ناولٹ) تے داء ویلیاں (ناول) خاص طور تے ذکر دے قابل نیں۔

ریڈار کہانی

ایسہ دہویں صدی دے مشہور آمر ہٹلر دے عروج دے دن سن۔ ہٹلر نے جرمن گھبر وواں نوں ایسہ پک کرا دتا سی کہ اوہناں دا تعلق دنیا دی سب توں ودھیا قوم نال اے۔ ایس لئی سارے جگ اُتے حکمرانی کرن دا حق صرف جرمنوں نوں اے جہڑاں نوں اپنے خالص خون اُتے ڈاڈھاماں سی، ادہ انگریزاں نوں وی اپنے تل نہیں سمجھدے سن۔ اوس ویلے انگریزا دھی دنیا اُتے راج کر رہیا سی۔ ایس لئی قدرتی طور تے جرمنی دا برطانیہ نال متکا لگنا یقینی ہو گیا سی۔

انج تے 1930ء توں پچھوں ای جرمنی نے اک واری فیر اپنیاں فوجاں نوں نویں اسلحے بارود نال مسلح کرنا شروع کر دتا سی۔ پراوس ویلے ہر پاسے ڈاڈھی تھر تھتی پے گئی جدوں سینکڑے بمبارتے لڑاکے جنگی ہوائی جہاز تیار کر کے جرمنی دنیا دی سب توں نگڑی ایئر فورس دا مالک بن گیا۔ کئی براعظماں وچ دُور دُور تیک کھلے۔ برطانوی راج دا تخت یعنی لندن ہر ویلے جرمن بمباراں دے نشانے وچ آ گیا سی۔ ایس خبر نے برطانیہ دے بادشاہ جارج تے اوہدے فوجی جرنیلاں دی نیندر حرام کر دتی سی۔ جرمن بمباراں دے حملے دے ڈر پاروں انگریز کاریرگراں اپنی محنت کیتی جے چھیتی ای رائل ایئر فورس کول ایسے لڑاکا ہوائی جہاز موجود سن جیہناں وچ اٹھ اٹھ شین گناں لائیاں جاسکدیاں سن تے اوہناں دی زبردست مارتوں دشمن بمباراں دا پچنا اوکھا سی۔ فیروی انگریزاں نوں جرمنی دے اچانک ہوائی حملے دا دھڑکا لگیا رہندا سی کیوں جے مسئلہ ایسہ سی کہ ایہو جیسے ہوائی جہاز تے اوہناں نوں اڈاون والے اے گنتی وچ گھٹ سن جد کہ لوڑ ایسہ سی پئی گھٹو گھٹ اک ہوائی دستہ ہر ویلے برطانوی بندرگاہاں دی

راکھی کرن لٹی ہوا وچ موجود رہوے۔ اوس ویلے تیک انج منہیں سی کیتا جاسکدا۔
ایس لٹی کوئی اجیہی شے ڈاڈھی ضروری جاپنی جیہڑی ویری بمباراں دے ہوائی حملے توں
ایناں چرپملاں خبر دے دیوے کہ ہوائی اڈیاں اُتے تیار کھلو تے پائلٹ اپنے جہازاں
نوں اوہناں دے مقابلے لٹی ہوا وچ لیا سکن۔

کہنے اسی چر تیک برطانوی سائنس دان اک اجیہی مشین ایجاد کرن دا جتن کردے
رہے جیہدے وچوں مکین والی ”موت شعاع“ (Death Ray) اوہناں دے خیال
موجب اپنے راہ وچ آون والی ہر شے نوں ملیا میٹ کر دیوے گی۔ ایہہ تجربے تے
آکا اسی ناکام رہے پر 1935ء وچ اک برطانوی سائنس دان سرواٹسن واٹ اپنے
تجربیاں دے وچکار رب سبٹی اک اجیہی مشین بناون وچ کامیاب ہو گیا جیہدے چوں
مکین والیاں شعاواں سکنتاں وچ دُور دُور دیاں شیواں نال جھرا کے واپس آجاندیاں سن
تے اوہناں اُتے بھیڑے موسم یاں ہنیرے دا وی کوئی اثر نہیں سی ہوندا۔ سرواٹسن واٹ
نے ایس حیران کردین والی مشین داناں ”ریڈیو کوکیشن سسٹم“ رکھیا۔ ایہہ کاڈھ جنگی لحاظ
نال بوہت فائدے مند سی۔ ایس لٹی انگلینڈ والیاں چھیتی اسی چوکھے لگوں طریقے نال
اپنیاں لہندیاں بندرگا ہواں دے نال نال اجیہے سسٹم نوں چلاون واسے تیج شیٹن
قائم کردتے، جیہڑے بعد وچ چین ہوم (Chain Home) دے نال نال مشہور ہوئے۔

برطانیہ نے دوجی عالمی جنگ دے شروع ہوندیاں سارا ہی اپنیاں لہندیاں چھلاں
دے نال چین ہوم شیٹناں دی گنتی ودھا دتی سی۔ فیر 1940ء وچ جدوں فرانس وی
ایس عالمی جنگ وچ کڈ پاتے برطانیہ نوں اپنی جنوبی بندرگا ہواں ول وی اجیہے کٹی
شیٹن قائم کرنے پے گئے۔ برطانیہ نے ایس مڈھلے ریڈار سسٹم نوں بوہت اُزداری
نال جنگ دے اک خطرناک ہتھیار دے طور ورتیا۔ ایہہ پہلا ریڈار سسٹم بھانویں آج کل
دے ریڈار نالوں بوہت سادا تے گھٹ رینج والا سی پر ایہدی ویلے برمد پاروں

رائل ایئر فورس نوں روڈ پار انگلستان (English Channel) اتوں اڈدے اڈدے جرمن فائٹراں تے بمباراں دا اوہدوں ای پتہ لگ جاندا سی جدوں اجے اوہ برطانوی سرحد توں بوہت دُور ہوندے سن۔ ایس لئی برطانوی لڑاکے ہوائی جہاز ایہناں ہٹا بولن والیاں نال بھیڑ کرن لئی فضا وچ آؤن جوگ ہو جانداے سن۔ کئی واری تے برطانوی راکھے ہوائی جہاز جرمن حملہ آوراں نوں راہ وچ ای ڈک کے تباہ کر دینداے سن۔ یاں اوہناں نوں پچھانہہ پر تن تے مجبور کر دینداے۔ ایس ایجاد نے جرمنیاں نوں ڈاڈھا پریشان کر دتا سی۔ اوہناں نوں سمجھ نہیں سی آؤندی کہ اوہناں دے خفیہ ہوائی حملیاں دی کون مخبری کر دینداے۔ دو جے پاسے برطانوی فضائیہ دے بمباریاریے سمندر وچ دُور درازے ترو دے دشمن دے بحری جہازاں نوں اپنے ”ریڈیو لوکیشن سسٹم“ راہیں لہجہ لہجہ کے اوہناں اُتے جا پڑ دے تے بمب مار مار کے اوہناں نوں سمندر وچ ای غرق کر دینداے۔ برطانوی بمباریاریے سر تے ٹھیک تھیاں بمباری کر کے جرمن فوجی ٹھکانیاں اسلحہ بنادوں والیاں فیکٹریاں تے صنعتی شہراں نوں تباہ برباد کر دے رہے۔ ایہناں تباہیاں نے جرمنی والک تروڑ دتا سی تے فضا داں وچ رائل ایئر فورس دی برتری جنگ ممکن توں پہلے ای ثابت ہو گئی سی۔ ایہ اک حقیقت اے کہ دوجی عالمی جنگ جتن وچ ریڈار دی ویلے سراہجادی نے اتحادی فوجاں دا بوہت سا تھہ دتا سی۔

جے ریڈار دی کاڈھ بارے تاریخی تے سائنسی حواہیاں نال گل کریے تے پتہ لگدا اے پئی ریڈار دا بننا کوئی اتفاقی واقعہ یاں اک دو ذہناں دے وچ کیتے تجربیاں دا پھل نہیں سی سگوں ایہہ ایجاد دُنیا دے کئی نامی گرامی سائنس داناں دی ورہیاں بدھی کھوج دا ریشا سی۔ 1831ء وچ سب توں پہلاں مشہور سائنس دان جیمز کلیرک میکس ول نے ریاضی دے حساب کتاب نال ثابت کیتا سی کہ ”ریڈیو لہراں“ روشنی دی رفتار نال سفر کردیاں نیں تے اُنجے ای اپنے راہ وچ آؤن والی ہر شے نال ٹکرا کے پچھانہہ

پر تبدیلیاں نہیں۔

ٹیکس ول توں مگروں 1888ء نوں جرمنی وچ عملی تجربے کردیاں اک سائنسدان ہین ریچ ہرٹز نے ایہہ ثابت کردتا پئی ”ریڈیولہراں“ مصنوعی طور تے وی پیدا کیتیاں جاسکدیاں نہیں۔ ہرٹز نے اپنے آلیاں نال اجیہاں ”ریڈیولہراں“ پیدا کر کے وی دکھائیاں جیہڑیاں مسان دوچارفٹ ڈورتیک ای اُپر سکدیاں سن۔

1895ء وچ عظیم سائنس دان مارکونی نے لے ریج (Long Range) اُتے ریڈیولہراں گھن دے تجربیاں دا اک لمبا چوڑا سلسلہ شروع کیتا۔ اوہنے ہرٹز نالوں چنگا سازو سامان ورتیا تے اوڑک اوہ طاقتور ”ریڈیولہراں“ پیدا کرن وچ کامیاب ہو گیا۔ مارکونی دیاں بنائیاں ریڈیولہراں اینیاں گھڑیاں سن کہ اوہ لے نشر کیتے گئے سگنل (Signal) گھٹ ودھ دو ہزار میل لمبے بحر اوقیانوس نوں وی پار کر کے امریکہ وچ اُپر گئے سن۔ اوہوں مارکونی نے جیہڑی پشین گوئی کیتی سی اوہ بعد وچ اجو کے ریڈار تیک اپن دی پگڈنڈی ثابت ہوئی سی۔ اوہنے آکھیا سی پئی ایہہ ریڈیولہراں اک دیہاڑے میلان ڈور دیاں شیواں دے ہون داسوہ لین لئی درتیاں جاوَن گیاں۔

مارکونی نے ریڈیولہراں بارے اپنی کھوج جاری رکھی تے 1925ء وچ اوہ اجیہاں ریڈیولہراں نشر کرن وچ کامیاب ہو گیا جنہاں دے جو ابی سگنل توں اوہنے زمین تے فضا اُتے موجود اوزون دی حفاظتی پٹی دی اچھائی ناپی۔ اُنج تے ایہہ سارے کم ٹڈھلے ریڈار دے کارنامے ای دکھائی دیندے نہیں پر اصل حقیقت ایہہ اے پئی آج کل دا ریڈار جیہڑا ہن اک خطرناک جنگی ہتھیار بن گیا اے اوہ نہ تے اوہوں اجے بنیاسی تے نہ ای سائنس دانان نوں پورا احساس سی کہ ایہناں ریڈیولہراں نوں درت کے کوئی ایہو جیو پشین وی بنائی جاسکدی اے۔

”ریڈیو لکیشن سسٹم“ وچ ریڈیولہراں نوں جنگی مقصد لئی ورتن دے طریقے دے

موجود بھانویں انگریز سائنس دان ایس سن پراوہ جان دے سن کہ ریڈیو لہراں دو جے یو پورنی
مکان دے سائنس دانان لئی وی کوئی نویں شے نہیں ایس لئی اوہناں اپنی ایجا دنوں ڈاڈھا
خفیہ رکھیا سی پراہمدے بارے تکنیکسی جانکاری امریکہ نون دے دتی گئی۔ امریکی سائنس دانان
ایس سسٹم اُنے اپنی محنت کیتی پئی کجھ مہینیاں وچ برطانیہ دار ریڈیو لیکشن سسٹم دنیا دا
سب توں طاقتور تے چوکھا خطرناک جاسوسی آلہ بن گیا۔ امریکیاں ایہدے وچ اینیاں
جعتاں پیدا کردتیاں کہ اوہ اصلوں ای اک نویں شے بن گیا۔ اوہناں ایہداناں وی بدل
کے ”ریڈار“ (Radar) رکھ دتا۔ اج ایہوناں ای ساری دنیا وچ پُرحلت اے۔

بھالویں مڈھلا ریڈار دشمن ہوائی جہازاں دے حملے دا پہلاں توں پتہ لاون لئی بنایا
گیا سی پر ویلا لنگھن نال ایہدے توں ہووہت سارے کم لے جان لگ پئے۔ اج کل
ریڈار ہر ملک لئی علاقائی دفاع دا لازمی انگ ہون توں اُدعام شہری زندگی وچ روز دیہاٹے
ورتی جاوون والی مشین بن گیا اے۔ جنگ دے زمانے وچ ایہہ فوجاں نوں دشمن ہوائی
جہازاں تے میز ائیلان دے حملے دی وارننگ دیندا اے تے سمندر وچ تروے آؤندے
دشمن بھری جہازاں دا ہزاراں میل دُور توں ای خطرہ دسد اے۔ ریڈار پہاڑ تے واویاں وچ
دشمن فوجاں دے پھیرے ٹورے بارے مسلسل اطلاعاواں دیندا اے تے ایہو ای ہوائی
حملیاں وچ اپنے بمبار تے لڑاکے طیاریاں نوں نشانے اُتے صحیح ویلے بمباری کرن وچ مدد
دیندا اے۔ ریڈار نے شہری ہوا بازی وچ وی ڈاڈھیاں آسانیاں پیدا کردتیاں نیں۔ اج
کل مسافر تے سامان ڈھون ولے اُڈنے تے ترنے جہازاں دی رہنمائی لئی ایہہ اک انتہائی
ضروری آلہ بن گیا اے۔ سنگھنے بدلاں وچ اوڈے ہوئے ترکھے ہوائی جہازاں نوں اک
دو جے نال بھڑن توں پچان تے سنگھنیاں دھنداں دچوں گزر دے بھری جہازاں نوں
سمندر ری چٹانان تے وڈے وڈے برفانی تو دیاں نال مکرن توں پچان لئی ایہو ای ورتیا
جا رہیا اے۔ ایہنے بندرگاہواں تے ہوائی اڈیاں دے کم نوں وی ڈھیر سوکھا کردتا اے۔

ایہہ ڈور درڈے سمندری جہازاں نوں ساحل ول آون لئی صحیح راہ دسد اے نالے ہوائی جہازاں نوں ہینرے تے بھیرے موسم وچ ہوائی اڈے اُتے اُترن لئی مدد دیند اے عام شہری ورتا وے وچ ریڈار محکمہ موسمیات دے کم آؤند اے محکمہ موسمیات آون والے موسم دا ریڈار راہیں گوٹھلا کے پشین گوٹھیاں کر دا اے۔ جدید ترین ریڈار سائنس دانان نوں خلا وچ وڈے وڈے راکٹ تے خلائی سٹیشن گھلن وچ مدد کر دے نیں۔ چن دی سطح اُتے خیر خیریت نال اُترن والے امریکی خلا باز وی ریڈار راہیں ایہہ کا نامہ کر دکھاون دے قابل ہوئے سن۔ دن بدن نویاں ٹیکنیکال ورت کے ریڈار کوں نبت نوں کم لٹے جا رہے نیں تے ویلے دے نال نال ایہدے گن و دھدے جا رہے نیں۔ ایس لئی ایس ویلے مستقبل دے ریڈار دے بے حد نوکھے کماں بارے پشین گوئی کرنا وی اوکھا ہو گیا اے۔

(ریڈار)

